

М. О. Макаров,
аспірант, Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті досліджуються шляхи створення соціально-економічних та організаційних засад інноваційної політики в регіоні. Розкрито основні фактори, які впливають на її протікання і зміст.

The ways of creation of socio-economic and organizational principles of innovative policy in the region are investigated in the article. Basic factors which influence on flowing and maintenance of innovative policy are represented.

ВСТУП

Інтегрування України в європейські структури потребує вироблення та реалізації моделі взаємовідносин центру із регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики розвинених країн. Пріоритетними завданнями державної регіональної політики в Україні є сприяння гармонійному, збалансованому розвитку територій, зближенню економічної бази на основі ефективного використання потенціалу регіонів із урахуванням реальних регіональних потреб та інтересів. [1] Важливою частиною державної регіональної політики є інноваційна політика, яка має самостійний характер і є динамічним інструментом державного регулювання та підприємництва. Інноваційна політика відкриває для багатьох регіонів реальний шанс досягнення нового рівня розвитку, залучення різних видів ресурсів, вирішення багатьох соціально-економічних завдань. Отже, в умовах глобалізації економіки і науково-технічного прогресу актуальним шляхом в забезпеченні конкурентоспроможності країни є підвищення економічної ефективності регіонів за рахунок переходу до інноваційної моделі розвитку регіональної економіки.

Дослідженню напрямів і проблем інноваційного розвитку економіки на регіональному рівні присвячені наукові праці таких українських вчених, як О. Амоша, З. Варналій, В. Геєць, М. Долішній, В. Денисюк, В. Захарченко, І. Кукурудза, Б. Маліцький, А. Мокій, В. Онищенко, В. Соловйов, Л. Федулова, М. Чумаченко та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є аналіз регіональної інноваційної політики та обґрунтування пропозицій щодо її реалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Теорія і практика формування інноваційних економік в різних країнах свідчать про те, що без ціленаправленого державного регулювання їх поступальний розвиток стає проблематичним. Аналіз розвитку інноваційного підприємництва в промислово розвинутих країнах дає можливість зробити наступні висновки:

— у розроблюваних національних програмах інноваційного розвитку зазвичай виділяються державний (інституційні структури) та підприємницький (бізнес-структури) аспекти;

— у процесі розвитку інноваційного бізнесу різних країн спостерігаються характерні особливості, пов'язані, з одного боку, з національними економіками, а з іншого — з глобалізацією інноваційних процесів;

— роль держави в розвитку регіональних інноваційних систем полягає в підтримці інноваційних проектів у сфері національної безпеки, соціальної політики; інтереси ж бізнес-структур сконцентровані в галузі наукових досліджень, виробництва і комерційного використання результатів нововведень;

— фінансування інноваційних проектів може здійснюватись за рахунок бюджетних коштів, власних коштів підприємців, венчурних фондів, а також за рахунок залучення фінансових коштів.

Можна виділити наступні елементи системи управління інноваційною діяльністю в регіонах, в яких проявляється взаємодія державних та приватних інтересів:

— комерціалізація результатів інноваційної діяльності державних науково-дослідних структур;

— розвиток системи державних конкурсних торгів з метою широкого прийняття участі у них бізнес-структур;

— продаж ліцензій на результати наукових розробок, виконаних за держзамовленням, невеликим інноваційним підприємствам;

— визначення кола функцій і видів діяльності державних наукових інститутів, які могли б на умовах аутсорсингу здійснювати малі інноваційні компанії.

Серед основних факторів, що впливають на темпи і зміст державної інноваційної політики, в першу чергу, необхідно виділити наступні.

1. Ринковий попит на нововведення є необхідною і важливою умовою для розвитку інноваційної діяльності. Конкуренція стимулює виробників до ефективного використання знань, пошуку і створенню нових продуктів, постійного удосконалення своєї продукції. Відсутність конкуренції чи неможливість конкурувати, в свою чер-

гу, лишає господарюючі суб'єкти економічної мотивації для розвитку інноваційної діяльності. Тому немає нічого дивного в тому, що українська економіка, де конкуренція ще не стала головною рушійною силою економічного розвитку, не чутлива до інновацій.

2. Важливою умовою для розвитку інноваційної діяльності вважається наявність інноваційного потенціалу, тобто можливість економіки швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Інноваційний потенціал характеризується такими показниками, як чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками; кількість організацій, що займаються виконанням НДДКР та інноваційною діяльністю; кількість інноваційно активних підприємств; кількість статей в науково-технічних журналах; обсяги фінансування затрат на створення нової продукції; кількість інноваційних проєктів та патентів; чисельність студентів, що навчаються в навчальних закладах; наявність висококваліфікованих виробничих кадрів та ін.

3. Поза сумнівом, важливою умовою розвитку інноваційної діяльності є наявність ефективних механізмів комерціалізації ідей, розробок і результатів інтелектуальної діяльності. Значна кількість досліджень і розробок в Україні здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а отже, і результати цих досліджень і розробок належать державі. В цьому зв'язку розробка процедур для передачі результатів до підприємницького сектору економіки і забезпечення при цьому найбільш ефективних способів реалізації принципу державно-приватного партнерства повинні бути покладені в основу нормативно-правової бази комерціалізації ідей, розробок і результатів інтелектуальної діяльності.

4. Як відомо, створення нових продуктів здійснюється в процесі інтелектуальної (творчої) діяльності людини. Результати цієї діяльності згодом стають об'єктами інтелектуальної власності. Наступна специфікація прав власності на результати цієї діяльності є необхідним і закономірним етапом на шляху надання новоствореному продукту первинних ідентифікаційних ознак. Цілком очевидно, що без підтвердження наявності новизни у новоствореному продукту і без уточнення права власності реалізувати підприємницькі цілі по відношенню до указанного продукту не є можливим. Це говорить про виникнення об'єктивних труднощів залучення продукту в економічний обіг на цьому етапі.

5. Очевидно, що розвиток інноваційної діяльності в багатьох аспектах залежить від податкової політики держави. Так, сприятливі податкові умови будуть стимулювати розвиток інноваційної діяльності. В той же час непродумана податкова система не просто буде гальмувати інноваційну діяльність, а й позбавить її практично усіх шансів на розвиток.

Стимулюючи дію податкової системи доцільно було б направити на зниження податкової складової в ціні наукового та інноваційного продукту; створення податкових стимулів для розширення попиту на наукові дослідження; для інвестування в науку та інноваційну сферу; для малих наукових та інноваційних підприємств.

6. Інноваційна інфраструктура — сукупність спеціалізованих організацій, які сприяють здійсненню інноваційного процесу, відіграє важливу роль в розвитку інноваційної діяльності. Інноваційна інфраструктура об'єднує достатньо широке коло структур — особливі економічні зони, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри передачі техно-

логій, центри комерціалізації та ін. — необхідні складові інноваційної системи. Проте на сьогодні інфраструктурна складова інноваційної діяльності не відповідає сучасним вимогам і не може задовольнити інтереси і потреби зацікавлених осіб у наданні відповідного виду послуг.

7. Наявність різноманітних фінансових інструментів для фінансування високоризикових інноваційних проєктів на усіх стадіях розвитку інноваційної компанії є обов'язковою умовою для розвитку інноваційної діяльності. Основними суб'єктами фінансування таких проєктів, як доводить практика, є фізичні особи (бізнес-яголи), державні фонди підтримки, венчурні фонди (приватні, державні, приватно-державні), фонди прямих інвестицій, фінансові групи, банки.

8. Усі вищеперераховані фактори можуть бути реалізовані тільки висококваліфікованими спеціалістами, що володіють особливими знаннями й підготовкою для здійснення діяльності на всіх етапах інноваційного циклу. В цій сфері спеціалісти повинні володіти особливими якостями й кваліфікацією в таких питаннях, як: знання кон'юнктури ринку й умов комерціалізації продукції; юридичне забезпечення результатів інтелектуальної діяльності; венчурне фінансування; науково-технічна експертиза. На жаль, в наш час вища школа в Україні ще не готує спеціалістів такого рівня. В той же час спеціалісти необхідної кваліфікації в обмеженому обсязі готуються в межах закордонних навчальних програм.

9. Як відомо, інноваційна діяльність здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності, тобто компаніями, діяльність яких зосереджена в конкретному середовищі, що сприяє чи заважає реалізації необхідних функцій. При цьому адміністративні бар'єри відволікають значні сили компаній від інноваційного процесу, знижуючи тим самим результативність й ефективність інноваційної діяльності в цілому. Створення комфортних умов для підприємницької діяльності, залучення до інноваційної діяльності малих підприємств — важлива умова розвитку інноваційної діяльності.

Останнім часом багатьма спеціалістами підкреслюються переваги реалізації кластерного підходу при формуванні інноваційної регіональної системи. Кластери все частіше розглядаються в якості об'єкта промислової політики нового зразка, головною ціллю якої виступає підвищення конкурентоспроможності регіону чи країни в цілому.

Автором кластерного підходу є М. Портер. В своїй роботі він висунув теорію національної і регіональної конкурентоспроможності, в якій основна роль відводилась кластерам. М. Портер визначає кластер як групу географічно близьких, взаємопов'язаних компаній та організацій, які діють в окремій галузі, мають спільну діяльність і взаємодоповнюють одна одну [2].

Ефект від діяльності кластерів має місце як на рівні окремих або декількох його елементів (внутрішній ефект), так і на рівні економіки регіону, країни (зовнішній ефект). Внутрішній ефект обумовлений синергетикою, яка проявляється при взаємодії учасників кластеру. Це такі переваги, як збільшення масштабів виробництва, розподіл затрат і ризиків, гнучкість та ефективність, швидкість реакції на зміну вимог ринку, зниження витрат на придбання і розповсюдження знань і технологій, підвищення стабільності та стійкості позицій на ринку.

Зовнішні ефекти є результатами переваг, які виникають всередині кластеру. Основні з них: збільшення податкових надходжень, підвищення зайнятості населення, підвищення інвестиційної привабливості.

Внутрішні і зовнішні ефекти формування і розвитку економічних кластерів призводять до двох інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки і можливості визначити і активізувати реальні механізми узгодження інтересів влади та бізнесу при розробці регіональної стратегії розвитку.

Проведені дослідження показали, що в основі реалізації кластерного підходу при реструктуризації регіональної промисловості полягає перехід від масштабних технологій до технологій з коротким життєвим циклом, які характерні для малого і середнього бізнесу. Формування кластерних систем є стратегічним інструментом регіонального і національного розвитку та потребує відповідних дій державної підтримки.

Говорячи про інноваційний бізнес, потрібно відмітити ряд публікацій, в яких процес формування кластерних систем в підприємстві розглядається в якості кластерної політики. Реалізація кластерної політики являє собою комплекс дій переважно регулятивного характеру, направлених на усунення перешкод, що з'являються на шляху обміну знаннями і навиками, заважаючи установленню взаємодії і взаємозалежності між різними учасниками кластера. Органи влади відіграють важливу роль в процесах кластеризації. Державна політика необхідна для того, щоб удосконалювати вже існуючі кластери або розвивати кластери, що знаходяться на стадії зародження.

Роль органів влади в розвитку кластерів полягає в створенні інфраструктури для діяльності кластера та безпосереднього впливу на фактори конкурентоспроможності. Виділяють п'ять найбільш загальних типів кластерної політики:

- 1) політика посередництва, направлена на створення умов для конструктивного діалогу всередині кластера й посилення кооперації між його учасниками;
- 2) політика стимулювання попиту — формування споживчих переваг в регіоні, розвиток родинних та підтримуючих секторів економіки, держзамовлення;
- 3) освітня політика, ціллю якої є формування необхідних компетенцій в регіоні;
- 4) політика стимулювання зовнішніх зв'язків, що полягає в усуненні торгових бар'єрів, захисті прав інтелектуальної власності, реалізації інфраструктурних та інвестиційних проектів;
- 5) політика створення сприятливих структурних умов: макроекономічних, інституціональних та ін.

Значні успіхи показують кластери з високим ступенем участі наукових центрів та університетів, з високою часткою інноваційної продукції, які випускають продукцію з довгостроковими конкурентними перевагами за рахунок використання результатів наукових досліджень, здійснюють підготовку висококваліфікованих кадрів. Тому, аналізуючи кластерний підхід, слід в першу чергу розглядати інноваційні кластери, адже саме вони є механізмом прискореного розвитку економіки України. Інноваційний кластер включає в себе весь інноваційний ланцюг від генерування наукових знань і формування на їх основі бізнес-ідей до реалізації товарної продукції на традиційних або нових ринках збуту. Центри генерації інновацій того чи іншого виду є в будь-якому кластері і тому будь-який кластер володіє тим чи іншим ступенем інноваційності.

Ми пропонуємо розглядати інноваційний кластер як підсистему регіональної інноваційної системи — це сукупність:

- елементів кластера, який має свою внутрішню структуру ("Наука", "Освіта", "Організація інфраструктури", "Великі підприємства", "Малий і середній бізнес");
- взаємозв'язків між елементами, виражених в фінансових, інформаційних, матеріальних, людських потоках;
- зв'язків кластеру з регіональною інноваційною системою.

Кластерний підхід потребує подальшого дослідження як з позиції аналізу регіонів, так і з точки зору вивчення інноваційних процесів.

Для переходу регіональної економіки на новий, інноваційно-орієнтовний шлях розвитку доцільно створити спеціальну інституціональну структуру — центр інноваційного розвитку. Цей центр призначений здійснювати такі функції:

1. Формувати інформаційний ресурс для підтримки інноваційних процесів в регіоні (наприклад, створення банку даних про перспективні технології; про умови зовнішнього ринку для експортоорієнтовної продукції, яка виготовляється в регіоні; про інноваційні проекти і потенціальний попит інвесторів на ті чи інші технологічні інновації і т.д.).
2. Здійснювати аналіз тенденцій, які складаються в розвитку регіональної економіки, і формувати перспективні напрямки її реструктуризації.
3. Забезпечувати можливість експертних обговорень з участю представників різних наукових напрямків про перспективи інноваційно-орієнтовного розвитку регіону (про можливості розробки нових технологічних рішень та їх запровадження в промислове виробництво).
4. Формувати пропозиції для уряду з питань редагування економічної політики в напрямку інноваційно-орієнтованого розвитку даного регіону.
5. Стати ланкою в мережі аналогічних центрів, що створюються в інших регіонах, здійснювати взаємодію з ними [3].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно підкреслити, що на темп і зміст інноваційної політики впливають такі основні фактори, як попит на інновації, наявність інноваційного потенціалу і механізм його комерціалізації, відповідна інфраструктура і фінансове забезпечення. Пропонується розглядати інноваційний кластер як підсистему регіональної інноваційної системи. На нашу думку, інноваційні кластери є механізмом прискореного розвитку регіонів. Для переходу регіональної економіки на інноваційний шлях доцільно створити центр інноваційного розвитку.

Література:

1. Варналій З. Регіональний розвиток України: проблеми та пріоритети // Економіст. — 2005. — №6. — С. 24—27.
  2. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран / Пер. с англ. М.: Международные отношения. 1993. — 896 с.
  3. Котов А.И. Формирование и развитие региональной инновационной политики // Инновации. — 2008. — №9. — С. 70—73.
- Стаття надійшла до редакції 20.02.2009 р.*